บทที่ 2

นิทานพื้นเมืองลาว: สถานภาพการศึกษา และการจำแนกประเภท

นิทานพื้นเมืองลาวนอกจากจะเป็นเรื่องเล่าเพื่อความสนุกสนานบันเทิงแล้วยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ทำให้เข้าใจสังคม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมของชาวลาวอีกด้วย ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสถานภาพการศึกษารวบรวมนิทานพื้นเมืองลาว ที่มาและลักษณะของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยรวมทั้งการจำแนกประเภทของนิทานอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะเด่นของนิทานพื้นเมืองและสภาพสังคมในบทต่อไป

2.1 สถานภาพการศึกษานิทานพื้นเมืองลาว

2.2 การจำแนกประเภทนิทานพื้นเมืองลาว

2.1 สถานภาพการศึกษานิทานพื้นเมืองลาว

นิทานพื้นเมืองลาวเป็นเรื่องเล่าที่ถือกำเนิดมาเป็นเวลานานแล้วตั้งแต่ยุคสมัยที่ชาวลาวยังคงอยู่กันเป็นชุมชนเล็ก ๆ อย่างกระจัดกระจายยังไม่ได้รวมกันเป็นปึกแผ่นมั่นคงและยังไม่มีตัวอักษรใช้ ต่อมาเมื่อลาวมีตัวอักษรใช้แล้วนิทานพื้นเมืองก็ยังคงขยายตัวสืบต่อมาจนปัจจุบันและมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในสมัยหลังด้วย นับว่าชาวบ้านผู้เล่าและฟังนิทานเหล่านั้นมีส่วนช่วยในการแพร่กระจายและอนุรักษ์นิทานเป็นอย่างดี

ในสมัยหลังมีการถ่ายทอดนิทานพื้นเมืองมุขปาฐะเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับการศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองของลาวอย่างเป็นหลักฐานชัดเจนนั้น หนังสือ *วรรณคดีลาว* ตำราทางด้านวรรณคดีซึ่งจัดทำโดยสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม กระทรวงศึกษาของประเทศลาว เมื่อปี ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2630) ภายในเล่มมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายกำเนิดที่มา และลักษณะของวรรณคดีลาวตั้งแต่ยุคอดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์ และวิจารณ์วรรณคดีลาว ได้กล่าวถึงประวัติการศึกษาค้นคว้าวรรณคดีลาวซึ่งรวมถึงนิทานพื้นเมืองลาวด้วยว่า ในประเทศลาวการค้นคว้าวรรณคดีลาวได้เริ่มมีมาตั้งแต่ต้นปี 40 (ปีคริสตศักราช) ... ปี 1941 (พ.ศ. 2484) มีหนังสือพิมพ์ฉบับแรกในประเทศลาวชื่อ *ลาวใหญ่* ประชาชนลาวผู้รักชาติในสมัยนั้นใช้ *ลาวใหญ่*

เป็นเวทีส่งเสริม และศึกษาค้นคว้าเผยแพร่วรรณกรรม ศิลปะวรรณกรรมลาว แต่ *ลาวใหญ่* ออกมาได้ไม่นานนักก็เงียบหายไป[1]

ต่อมาปี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) ได้มีการจัดตั้งกองวรรณคดีขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองให้เจริญก้าวหน้าและเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2494) ก็เปลี่ยนชื่อเป็นคณะกรรมการวรรณคดี ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) ได้เลื่อนขึ้นเป็นราชบัณฑิตสภาลาว ในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1953 (พ.ศ. 2496) องค์การนี้ออกวารสารรายเดือนฉบับแรกชื่อ *วรรณคดีสาร* มีเนื้อหารายงานผลงานที่คณะกรรมการวรรณคดีได้ปฏิบัติ และลงบทความด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี กวีนิพนธ์ นิทานสุภาษิต กล่าวโดยรวมแล้วก็คือการนำเสนอเนื้อเรื่องนิทานพื้นเมือง แต่ก็เป็นเพียงเนื้อเรื่องเท่านั้นไม่ได้เป็นการค้นคว้า[2] วารสารดังกล่าวนี้จัดพิมพ์ได้ 9 ฉบับก็ปิดตัวลง แต่นักค้นคว้าผู้ร่วมจัดทำ *วรรณคดีสาร* โดยเฉพาะ *มหาสีลา วีรวงส์* ก็ได้พยายามชำระและเรียบเรียงนิทานพื้นเมืองเรื่องต่าง ๆ จากหนังสือผูกมาพิมพ์เป็นเล่ม เช่นนิทานเรื่อง *สินไซ เชียงเหมี้ยง* และ *เสียวสะหวาด* เป็นต้น และยังตีพิมพ์ผลงานค้นคว้าเรื่อง *วรรณคดีเพื่อการศึกษา* เมื่อปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) นอกจากนี้ยังมีนักค้นคว้าชื่อ *สุลัง เดดวงสา* เขียนหนังสือเรื่อง *ภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรมตะวันออก* ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ.1974 (พ.ศ. 2517) หนังสือทั้งสองเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายกำเนิดและการแพร่กระจายของนิทานพื้นเมืองลาวด้วยแต่ยังเขียนได้ไม่ละเอียดสมบูรณ์นัก

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการประเทศอื่น ๆ ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองลาว ได้แก่นักวิชาการชาวเวียตนามซึ่งเก็บรวบรวมเอกสารข้อมูลวรรณคดีลาวในยุคสมัยต่าง ๆ มีการตีพิมพ์บทวิจัยนิทานพื้นเมืองลาวลงหนังสือพิมพ์ วารสาร และหนังสือต่าง ๆ ของเวียตนาม มีการเลือกนิทานพื้นเมืองลาวบางเรื่องไปแปลเป็นภาษาเวียตนามและตีพิมพ์จำหน่าย เช่นหนังสือเรื่อง *นิทานโบราณของประเทศลาว* ของ *ดิ่งตู่* ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1959 (พ.ศ. 2492) และ *รวบรวมวรรณคดีเลือกเฟ้น* ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1981 (พ.ศ. 2524) เป็นต้น ที่สหภาพโซเวียตก็มีการศึกษานิทานพื้นเมืองลาวเช่นกัน นักวิชาการชื่อ *โอซิปป* ศึกษาวรรณคดีนิทานลายลักษณ์สมัยอาณาจักรล้านช้างเปรียบเทียบกับวรรณคดีนิทานลายลักษณ์ของประเทศเพื่อนบ้านที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย และยังมีนักภาษาศาสตร์ชื่อ *โมแล็บ* เขียนเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นเมืองลาวลงในหนังสือชื่อ *เสนอประเทศลาว* ที่สถาบันค้นคว้าภาคตะวันออกของสภาบัณฑิตแห่งสหภาพโซเวียตเป็นผู้เรียบเรียง

---

[1] บ่ะอะจาคำ วิจาลา และคนอื่น ๆ. *ภับยะคะดีลาว* (อุบลฯ: สะถาบันค้นคว้าวิทะยาสาดสังคม, 1987), อาลำพะบัด หน้า 9.

[2] Ibid, p. 294.

ภายในมีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีลาวโดยสังเขปอย่างเป็นระบบตั้งแต่ยุคนิทานพื้นเมืองโบราณถึงวรรณคดีสมัยใหม่ของลาวโดยอิงตามทฤษฎีวรรณคดีแบบ *มาร์กซ์-เลนิน*[3]

อย่างไรก็ตามการศึกษาวิจัยนิทานพื้นเมืองลาวถือว่ายังไม่ก้าวหน้ามากนักจนกระทั่งลาวได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมและเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 1975 (พ.ศ. 2518) หลังจากที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอื่นเป็นเวลาถึง 197 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2322-2518) ขณะที่ลาวตกเป็นประเทศราชของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2322-2436 ประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436-2497 และตกอยู่ภายใต้อำนาจของอเมริกาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497-2518 ประเทศเหล่านี้ได้พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของประเทศตน เช่น ภาษา เป็นต้น และลดบทบาทวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวลาวลง งานศึกษาวิจัยนิทานพื้นเมืองลาวไม่มีอิสระต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของประเทศผู้ปกครอง ดังนั้นเมื่อลาวได้รับเอกราชจึงส่งผลให้มีการตื่นตัวในการเผยแพร่และศึกษาวิจัยนิทานพื้นเมืองลาวขึ้นอย่างสูง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวให้ความสำคัญกับการศึกษานิทานพื้นเมืองมากและมีความเห็นว่าการเก็บรวบรวมและศึกษาวิจัยนิทานพื้นเมืองรวมทั้งวรรณคดีลาวในสมัยต่าง ๆ เป็นภาระสำคัญและจำเป็นอย่างรีบด่วนประการหนึ่งสำหรับคนลาวทุก ๆ คน นักวิชาการลาว กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้นับเป็นการไขศักราชใหม่ให้แก่การแต่งและค้นคว้านิทานพื้นเมืองรวมทั้งวรรณคดีลาวในยุคต่าง ๆ[4]

วารสาร *วรรณศิลป์* ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสืบสานนิทานพื้นเมืองลาวและเป็นเวทีเผยแพร่วรรณคดีศิลปกรรมได้กำเนิดขึ้นในวันที่ 5 พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) และตีพิมพ์นิทานพื้นเมืองลาวอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังตีพิมพ์คำทาย (คำทายปริศนา) และสุภาษิตพื้นเมืองลาวเป็นจำนวนมาก และยังส่งเสริมวรรณกรรมสมัยใหม่ด้วยการตีพิมพ์เรื่องสั้น กาพย์กลอน ข่าว เรื่องแปลที่ดี ๆ ของต่างประเทศอีกด้วย[5] ปัจจุบันนี้ *วรรณศิลป์* ก็ยังคงทำหน้าที่เป็นเวทีสืบสานนิทานพื้นเมืองลาวดังเช่นในอดีต

หลังการเปลี่ยนการปกครองการศึกษาวิจัยนิทานพื้นเมืองมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมาก ตามหน้าหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ปรากฏบทค้นคว้าวิจารณ์นิทานพื้นเมืองเป็นจำนวนมากขึ้น เช่น วารสาร *วรรณศิลป์ เสียงประชาชน* (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น *ประชาชน*) *หนุ่ม*

---

[3] Ibid, introduction pp. 7-9.

[4] Ibid, introduction p. 12.

[5] Ibid, p. 451.

ศึกษาใหม่ และอื่น ๆ ตามโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จัดให้มีการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลนิทานพื้นเมืองลาว ที่มหาวิทยาลัยสร้างครูเวียงจันทน์ (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น "มหาวิทยาลัยแห่งชาติ ดงโดก") มีการจัดตั้งแผนกวรรณคดีขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าและเปิดสอนวิชาทางด้านวรรณคดีลาวในยุคสมัยต่าง ๆ รวมทั้งนิทานพื้นเมืองเพื่อให้นักศึกษาที่เรียนจบนำไปสอนให้แก่เด็กในโรงเรียนสามัญทั่วไป นอกจากนี้ "สถาบันค้นคว้าศิลปะวรรณคดีแห่งชาติ" ของกระทรวงวัฒนธรรม "คณะกรรมการบรรดาเผ่า" และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง "คณะกรรมการค้นคว้าเรียบเรียงเขียนหนังสือ วรรณคดีลาว ประวัติศาสตร์ลาว และภูมิศาสตร์ลาว" ของกระทรวงศึกษาซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) ได้เลื่อนขึ้นเป็น "สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม" ได้ดำเนินการค้นคว้านิทานพื้นเมืองลาวอย่างเป็นระบบตามแนวทางนโยบายของพรรค (พรรคประชาชนปฏิวัติลาว)บนพื้นฐานทฤษฎีวรรณคดีแบบมาร์กซ์-เลนิน[6] ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญต่อคนระดับล่างในสังคม และเชื่อว่าคติชนเกิดจากชนชั้นแรงงานแล้วแพร่ไปสู่ชนชั้นสูง "นักวิชาการชาวรัสเซียชื่อ *โซโลคอฟ (Y.M. Sokolov)* เสนอความคิดซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลของลัทธิมาร์กซิสต์ว่า คติชนเป็นเสียงสะท้อนของอดีตแต่ขณะเดียวกันก็เป็นเสียงประกาศก้องในปัจจุบัน คติชนเป็นการสะท้อนและเป็นอาวุธของการขัดแย้งระหว่างชนชั้น"[7] นิทานพื้นเมืองถือเป็นคติชนประเภทหนึ่ง และนักวิชาการลาวก็ใช้ทฤษฎีนี้เป็นแนวทางในการศึกษานิทานพื้นเมืองลาว

ส่วนนโยบายในการศึกษานิทานพื้นเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็คือการเชิดชูฟื้นฟูนิทานพื้นเมืองของชาวลาวเผ่าต่าง ๆ เพื่อประกอบส่วนเข้าในงานด้านแนวคิดวัฒนธรรม และก่อสร้างคนใหม่สังคมนิยม[8] พรรคมีความเห็นว่าวัฒนธรรมต้องหันไปรับใช้การสร้างเศรษฐกิจให้มั่นคง รับใช้การป้องกันชาติ ป้องกันความสงบ การก่อสร้างชีวิตใหม่ที่สดใสและเต็มไปด้วยแนวคิดวัฒนธรรมของสังคมใหม่ ต้องส่องแสงและสรรเสริญแบบอย่างอันดีเกี่ยวกับศีลธรรมของคนใหม่ที่แสดงออกในการสู้รบและการผลิต พร้อมกันนั้นต้องต่อสู้และปัดกวาดร่องรอยแนวคิดและวัฒนธรรมของระบอบศักดินาล่าเมืองขึ้น ยึดคองประเพณีอันล้าหลังพันสมัยของสังคมเก่าให้หมดไป[9] นิทานพื้นเมืองไม่ได้มีความสำคัญในแง่ศิลปวัฒนธรรมของประเทศลาวเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าในฐานะเครื่องมือการปกครองและสร้างชาติในรูปแบบสังคมนิยมอีกด้วย

---

[6] Ibid, introduction p. 12.

[7] เลาวณิต วิงวอน, *เอกสารประกอบการสอนวิชา 376442 คติชนวิทยา, ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 11.

[8] ย่ แอฯกา วิฯกาลา และถิบอิ่บ ๆ. *วิบบะละดีลาว, ขัา 21.*

[9] Ibid, p. 505.

นอกจากรัฐบาลจะพยายามให้ความสนับสนุนการศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองแล้ว ประชาชนลาวเองก็ตระหนักถึงความสำคัญ และเอาใจใส่นิทานพื้นเมืองในฐานะมรดกล้ำค่าของชาติ โดยดูได้จากเมื่อ สถาบันค้นคว้าศิลปะวรรณคดี ร่วมกับ วารสาร *วรรณศิลป์* จัดประกวดนิทานพื้นเมืองลาวสำหรับบุคคลทั่วไปเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2530 ปรากฏว่ามีประชาชนให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ในวันปิดรับผลงานคือวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2530 มีผู้ส่งนิทานเข้าร่วมประกวดมากถึง 250 เรื่องจากแขวง (จังหวัด) ต่าง ๆ ทั่วประเทศลาว ทั้งเด็กและผู้ใหญ่โดยผู้เข้าร่วมประกวดที่มีอายุน้อยที่สุดคือเด็กชายอายุ 8 ขวบ ผู้เข้าร่วมประกวดที่มีอายุมากที่สุดคือพ่อเฒ่าอายุ 68 ปี และผู้ที่ส่งเรื่องเข้าประกวดมากที่สุดคือ 20 เรื่อง แม้แต่ชาวลาวที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศเช่น โซเวียต และ เวียตนามก็ยังส่งเรื่องเข้าประกวดด้วย เมื่อมีการจัดประกวดก็ทำให้มีระเบียบการชั่วคราวในการประกวด ถึงแม้ว่าจะยังไม่ใช่หลักการหรือมาตรฐานถาวรก็ตามแต่ก็กลายเป็นพื้นฐานและแหล่งอิงให้แก่ผู้แต่งใช้เป็นทิศทางในการประดิษฐ์คิดแต่งของตน[10] การประกวดครั้งนี้ก็เช่นกันเป็นหลักเกณฑ์ในการรวบรวมและเผยแพร่นิทานพื้นเมืองลาวทั่วไปด้วย กติกาในการประกวดมีว่านิทานที่ส่งเข้าประกวดจะต้องเป็นนิทานมุขปาฐะที่ไม่เคยปรากฏอยู่ในหนังสือหรือใบลานมาก่อน ต้องไม่ใช่นิทานจากต่างประเทศ หรือนิทานชาดก นิทานตันไต ลุงสอนหลาน อินทิยานสอนลูก เสียวสะหวาด มูนละตันไต เชียงเหมี้ยง ซึ่งถือเป็นนิทานที่ชาวลาวรู้จักกันดีเป็นที่แพร่หลายอยู่แล้ว หรือเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่ในคัมภีร์ แต่จะต้องเป็นนิทานเก่าแก่ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน ได้รับรู้รับฟังตกทอดสืบกันมาเรื่อย ๆ ในท้องถิ่น จากนิทานทั้งหมดจำนวน 250 เรื่องปรากฏว่ามีนิทานเข้ารอบทั้งหมด 127 เรื่อง ผลงานที่ตกรอบมีจำนวน 123 เรื่อง สาเหตุที่ทำให้นิทานตกรอบมีหลายประการ[11] คือ

1. นิทานที่ส่งเข้าประกวดเป็นนิทานที่เคยถูกบันทึกในหนังสือหรือใบลานมาก่อน

2. โครงเรื่องไม่สมเหตุสมผล นำนิทานหลายเรื่องมาสับสนปนกัน เช่น เอาท้าวสีทนซึ่งเป็นตัวเอกในนิทานเรื่อง *สีทน มะโนลา* มาเป็นตัวรอง เอาท้าวกำพร้าขี้หูดสามเปาซึ่งเป็นตัวเอกในเรื่อง *ท้าวขี้หูดสามเปา* มาเป็นพระยาผู้โหดร้ายสามานย์ในนิทานเรื่องหนึ่ง

3. ใช้คำศัพท์ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น "พวกเขาแบ่งปันทองกันคนละ 1 กิโล" หรือ "เอาไม้ดำงามท่อนนี้ไปทำขาตู้เซฟ"

---

[10] Ibid, p. 452.

[11] เก็บความจาก ตุมพับ สัตตะพันธุวงศ์ "บัดฉายรายงานการประกวดนิทานพื้นเมืองซื่อประเทด ถั้งที่ 1." *วารสารวรรณศิลป์* 9 (กันยายน 1988): 7–8.

4. ใช้คำศัพท์ไม่เหมาะกับฐานะตำแหน่งตัวละครในเรื่อง เช่น ท้าวกำพร้ากับลูกสาวพระยาพบและพูดจากันครั้งแรกก็ใช้คำพูดสนิทสนม เรียกตัวเองว่าอ้าย (พี่ชาย) น้อง หรือ พ่อแม่ที่รักลูก (ตามคำพรรณนา) กลับไล่ฆ่าตีลูกเพียงแค่ลูกพูดผิดความ

5. บางเรื่องผู้เขียนไม่เลือกโครงเรื่องให้เหมาะสม แสดงออกถึงการหมิ่นประมาท เอาเปรียบ เสียดสีชนชั้น หรือเผ่าชนใดเผ่าชนหนึ่งอย่างชัดเจน เช่นเรื่องประเภทเสียดสีเพื่อนต่างเผ่าชน เจ้าหัวกับจัว(เณร)น้อย พ่อเฒ่ากับลูกเขย ต่างกับนิทานเสียดสีคนฉลาด คนขี้เหนียว คนโง่ ซึ่งตัวละครเหล่านี้มีอยู่ในทุกชนชั้น ทุกชนเผ่าชนชาติทั่วโลก

สำหรับผลงานที่เข้ารอบในการประกวดครั้งนี้ได้รับการขัดเกลาสำนวนโวหารในเรื่องให้สละสลวยยิ่งขึ้นเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร *วรรณศิลป์* และนิทานที่โดดเด่นกว่าเรื่องอื่น ๆ ก็ได้รับการคัดเลือกไปตีพิมพ์รวมเป็นเล่มซึ่งส่วนหนึ่งก็คือนิทานที่ผู้วิจัยใช้ในครั้งนี้ด้วย การเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้นิทานพื้นเมืองภาษาลาวที่มีผู้เรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรไว้แล้ว สามารถแบ่งแหล่งที่มาของข้อมูลได้ดังนี้

1. นิทานพื้นเมืองลาวที่มาจากคอลัมน์ *นิทานพื้นเมือง* ของวารสาร *วรรณศิลป์* ซึ่งเป็นวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะวรรณกรรม ทั้งวรรณกรรมสมัยใหม่ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น วรรณกรรมสมัยเก่ายุคล้านช้าง และนิทานพื้นเมือง ข้อมูลที่ใช้เริ่มตั้งแต่ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (พฤศจิกายน 2522) – ปีที่ 18 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2540)

2. นิทานพื้นเมืองที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้ว ทั้งที่หาได้ในร้านหนังสือขณะที่ไปเก็บข้อมูล จากหอสมุดแห่งชาติลาว และจากนักเขียน นักวิชาการบางท่าน รวบรวมได้ทั้งหมด 7 เล่ม ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2532 – 2540 หนังสือนิทานเหล่านี้ส่วนหนึ่งรวบรวมมาจากนิทานที่เคยประกวดและตีพิมพ์ในวารสาร *วรรณศิลป์* เช่นหนังสือนิทานเรื่อง *นิทานพื้นเมืองลาว*

ข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้นับว่าเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งในการวิจัยเพราะถือได้ว่าเป็นข้อมูลชั้นรองที่อาจถูกปรับหรือถูกปรุงแต่งโดยผู้รวบรวมนิทานมาชั้นหนึ่งแล้ว ทัศนะบางประการของผู้เล่านิทานอาจถูกตัดออกไปตามการพิจารณาของผู้รวบรวมภายหลัง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยถือว่าผู้รวบรวมนิทานก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นกันและมีความเห็นว่าทัศนะของผู้รวบรวมนิทานก็ถือเป็นตัวแทนของภาพสังคมลาวที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองลาวได้ไม่น้อย ผู้วิจัยจึงตัดสินใจใช้นิทานพื้นเมืองลาวฉบับลายลักษณ์อักษรเป็นข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

หากจะเทียบกับประเทศไทยแล้วลาวยังมีความก้าวหน้าในวงการวรรณกรรมน้อยกว่ามาก แต่ในปริมาณที่น้อยนี้เราจะเห็นว่าเป็นความน้อยที่เปี่ยมด้วยคุณภาพ แม้ว่าวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมจะมีน้อยแต่ก็มีจุดยืนที่มั่นคง คอลัมน์ *นิทานพื้นเมือง* ในวารสาร *วรรณศิลป์* เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2522 สิบแปดปีต่อมาคอลัมน์นี้ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของหน้าหนังสือ แสดงให้เห็นว่าชาวลาวไม่เคยทอดทิ้งศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่ดั้งเดิมของตนเอง ถึงแม้ว่าการตีพิมพ์หนังสือรวมเล่มจะมีน้อยทั้งนี้เพราะข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจและการปกครอง สำนักพิมพ์ในประเทศลาวมีเพียงไม่กี่แห่งและถูกผูกขาดโดยรัฐบาลทั้งหมด การจะตีพิมพ์สิ่งใด ๆ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลว่าเหมาะสมกับระบบอบสังคมนิยม และจะต้องมีเนื้อหาสาระอันเป็นคุณประโยชน์ มีคติธรรมในการดำเนินชีวิต นิทานที่มีเนื้อหาขัดกับศีลธรรมอันดีงามหรือมีเนื้อเรื่องบันเทิงแต่ไร้สาระประโยชน์จึงไม่ได้รับการตีพิมพ์ ประชาชนผู้มีความรู้อ่านออกเขียนได้และสามารถซื้อหนังสืออ่านได้ก็มีไม่มากนัก แต่ถึงอย่างนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 ที่มีการจัดประกวดนิทานพื้นเมืองลาวขึ้นก็มีชาวลาวจากแขวงต่าง ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งชาวลาวที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศให้ความสนใจส่งนิทานเข้าร่วมประกวดเป็นจำนวนมาก หากมองในแง่นี้จะเห็นว่าชาวลาวให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างสูงและจริงจังเมื่อเทียบกับปัจจัยต่าง ๆ ที่อำนวยให้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลาวเคยตกเป็นเมืองประเทศราชของประเทศอื่นมาเป็นระยะเวลานาน ตลอดระยะเวลานั้นถูกประเทศผู้ปกครองพยายามที่จะกลืนและทำลายความเป็นชาติมาโดยตลอด เมื่อได้รับเอกราชจึงต้องการที่จะอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกอันล้ำค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่สืบต่อไป

2.2 การจำแนกประเภทนิทานพื้นเมืองลาว

นักวิชาการทำการจำแนกประเภทของนิทานเพื่อความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าไว้หลายประเภทด้วยกัน ในหนังสือ *Folktale* ของ *สติธ ธอมป์สัน* จำแนกนิทานออกเป็น 8 ประเภท [12] ซึ่งตรงกับที่ *กิ่งแก้ว อัตถากร* จำแนกไว้ [13] ดังนี้

1. เทพนิยาย (marchen, fairy tale, household tale, conte populaire)
2. นิทานชีวิต (novella, romantic tale)
3. นิทานวีรบุรุษ (hero tale)
4. นิทานประจำถิ่น (sage, local legend, migratory legend, tradition populaire)

---

[12] Stith Thompson, *The Folktale* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963), pp. 7-10.

[13] กิ่งแก้ว อัตถากร, *คติชนวิทยา* (กรุงเทพ: หน่วยการศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519), หน้า 12-14.

5. นิทานเล่าประวัติ (explanatory tale, etiological tale, natursage, pourquoi story)

6. ตำนานและเทวปกรณ์ (myth)

7. เรื่องสัตว์ (animal story)

8. มุขตลก (jest, humourous anecdote, merry tale, numskull tale, schwank)

ประคอง นิมมานเหมินท์ จำแนกนิทานออกเป็น 11 ประเภท[14] ได้แก่

1. นิทานมหัศจรย์ (marchen)

2. นิทานชีวิต (novella)

3. นิทานวีรบุรุษ (hero tale)

4. นิทานประจำถิ่น (sage)

5. นิทานอธิบายเหตุ (explanatory tale)

6. เทวปกรณ์ (Myth)

7. นิทานสัตว์ (animal tale)

8. มุขตลก (jest)

9. นิทานศาสนา (religious tale)

10. นิทานเรื่องผี

11. นิทานเข้าแบบ (formular tale)

- นิทานลูกโซ่
- นิทานหลอกผู้ฟัง (catch tale)
- นิทานไม่จบเรื่อง (unfinished tale)
- นิทานไม่รู้จบ (endless tale)

นอกจากนี้ยังมีการจำแนกประเภทของนิทานตามวัฒนธรรมของเจ้าของนิทานเอง (ethnic genres) ทางมานุษยวิทยาเรียกว่า cultural categories ซึ่งอาจแปลได้ว่าประเภทในวัฒนธรรม มีผู้กล่าวว่าการศึกษาประเภทในวัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจความคิดของกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของนิทาน เข้าใจทัศนคติ ความสำคัญที่บุคคลในวัฒนธรรมให้แก่นิทานแต่ละประเภท และช่วยในการทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นจริงในวัฒนธรรม[15] นักวิชาการลาวจำแนกนิทานพื้นเมืองลาวเป็น

---

[14] ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้าน. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8* (กรุงเทพ: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528), หน้า 60-72.

[15] "นิทาน เรื่องเล่าประเภทร้อยแก้ว". ใน *พื้นถิ่นพื้นฐาน* (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2531) หน้า 129-130.

5 ประเภท ได้แก่ เทพนิยาย (myth) พื้นสืบ (legend) นิทานอัศจรรย์ (fairy tale) นิทานขวนหัว (jest) และนิทานสัตว์ (animal tale) ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจัดแบ่งนิทานพื้นเมืองลาวออกเป็น 5 ประเภทเพื่อให้สอดคล้องกับที่นักวิชาการลาวจัดจำแนกไว้ โดยธรรมชาติของนิทานแล้วนิทานบางเรื่องสามารถจัดเข้าเป็นนิทานได้หลายประเภท เช่นเป็นนิทานสัตว์ก็ได้ เป็นนิทานตลกขำขันก็ได้ หรือเป็นตำนานอธิบายชื่อสถานที่ก็ได้ เป็นต้น ดังนั้นการจำแนกประเภทนิทานในที่นี้จึงเป็นการจำแนกอย่างกว้าง ๆ โดยพิจารณาจากเนื้อหาของนิทานและทัศนคติของผู้เล่าว่าต้องการเล่านิทานเพื่อจุดประสงค์ใดเป็นสำคัญ จากนิทานพื้นเมืองลาวที่รวบรวมได้ทั้งหมดจำนวน 158 เรื่อง สามารถนำมาจัดจำแนกได้ดังนี้

2.2.1 นิทานปรัมปรา (myth)

นิทานปรัมปราเป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ตลอดจนพิธีกรรมการประพฤติปฏิบัติต่างๆ ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร เพราะเหตุใด *เซอร์ จีแอล กอมม์* อธิบายว่านิทานปรัมปราเป็นการอธิบายถึงสสารต่าง ๆ ด้วยศาสตร์ก่อนยุควิทยาศาสตร์ เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้อธิบายแสดงถึงความเชื่อทางศาสนาจึงมีเรื่องของเทพหรือบุคคลประเภทกึ่งคนกึ่งเทพด้วย[16]

นักวิชาการลาวเรียกนิทานประเภทนี้ว่าเทพนิยาย ในทัศนะของนักวิชาการลาวเชื่อว่านิทานปรัมปราของลาวเกิดขึ้นก่อนเรื่องเล่าพื้นเมืองประเภทอื่นในยุคโบราณที่คนลาวต้องการค้นหาสาเหตุและคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นฝนตก ฟ้าร้อง น้ำท่วม ภัยแล้ง เป็นต้น ในขณะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังต่ำ แต่ความต้องการแสวงหาความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มีสูง ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พอจะอธิบายได้มีน้อย ส่วนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลลบต่อการดำรงชีวิตและยังหาคำอธิบายไม่ได้มีอยู่มาก ทำให้คนลาวในอดีตเกิดความเกรงกลัวจนยกปรากฏการณ์เหล่านั้นขึ้นไว้ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องให้ความเคารพบูชา นิทานปรัมปราคือ การแสดงถึงความรับรู้และวิธีคิด วิธีอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความเป็นไปในโลกของคนลาวในอดีต

---

[16] ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้าน. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8*, หน้า 66.

ดังได้กล่าวแล้วว่านิทานบางเรื่องสามารถจัดเข้าเป็นนิทานได้หลายประเภท ผู้วิจัยพบว่านิทานปรัมปราบางเรื่องสามารถจัดเป็นนิทานอธิบายเหตุได้ด้วย เช่นนิทานเรื่อง *ดวงตะวัน* มีเนื้อหาเกี่ยวกับดวงอาทิตย์และเนื้อหาอธิบายเหตุเกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์ และนิทานเรื่อง *ตุ๊กแกตาโปน* มีเนื้อหาเกี่ยวกับแถนซึ่งเป็นเทพเจ้าของลาวและยังมีเนื้อหาอธิบายสาเหตุที่ตุ๊กแกมีผิวลายและมีดวงตาปูดโปน เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำนิทานอธิบายเหตุเข้ารวมเป็นหัวข้อย่อยในนิทานปรัมปราด้วยเพื่อให้สะดวกในการจำแนกประเภทนิทาน

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมนิทานปรัมปรา และนิทานอธิบายเหตุได้ 34 เรื่อง ได้แก่

1. กาและนกยูง (ภาและนิกยูง)
2. ข้าวเม็ดใหญ่ (เฮ้าเม็ดใหย่)
3. แข่งความเก่งกัน (เส้งถวามเก่งกับ)
4. คนไม่มีความพอ (คินบ่มีเมืองพ่ำ)
5. เครือเขากาด (เถือเฮ้าภาด)
6. ดวงตะวัน (ดวงตาเวัน)
7. ดาวไถและยายย่าในดวงจันทร์ (ดาวไถและยายย่าในดวงจัน)
8. ตุ๊กแกตาโปน (กับแกตาโป)
9. เทพนิยายเรื่องสัง (เทบนิยายเลื่องสัง)
10. นกเค้าแมวตาเหลือง (นิกเค้าตาเหื้อง)
11. นกเค้าแมวและเก้ง (นิกเค้าและฟาบ)
12. นครบังบด (นะถอมบังบิด)
13. น้ำท่วม (น้ำก้วม)
14. ปู่เยอย่าเยอ (ปู่เยียย่าเยี)
15. ปูทอง (ภะปูทอง)
16. ผีย่าว่อม (ผียาว่อม)
17. ผีไหมเขย (ผีไหมเคย)
18. พระยางูเหลือม (พะยางูเหื้อม)
19. พระยาคางคก (พะยาคับคาภ)
20. พระอินทร์กับสัตว์โลก (พะยาอินกับสัดโลภ)
21. มนุษย์ในดวงจันทร์ (มะนุดในดวงจัน)
22. แมงจักจั่น (แมงจักจัน)
23. ยักษ์แม่หม้ายต้มเหล้า (ยักแม่หม้ายติ้มเหล้า)

24. เรื่องของป่าไม้ (เลื่องฮองป่าไม้)

25. สองเอื้อยน้องกับผีแม่มด (สองเอื้อยน้องกับผีแม่มด)

26. สวรรค์บรรลัย (สะหวันบันไล)

27. เสือโคร่งและตุ๊กแก (เสือโค่งและกับแก)

28. หอยเดือ (หอยเดือ)

29. หมากับแมวไปเอาแก้ว (หมากับแมวไปเอ้าแก้ว)

30. หมา แมว และหนู (หมา แมว และหนู)

31. หมากแตงลาย (หมากแตงลาย)

32. เหตุใดจักจั่นไม่มีไส้ (ย้อนหยังจักจันบ่มีใส้)

33. เหตุใดปูจึงเดินเอาทางข้างไป (เป็นหยังภะปูจึ่งย่างเอ้าทางฮ้างไป)

34. เหตุใดริมฝีปากข้างจึงห้อย (เป็นหยังธีมสีบฮ้างจึ่งเตื่อย)

2.2.2 ตำนาน (legend)

ตำนานเป็นเรื่องเล่าของคนในแต่ละท้องถิ่น เกี่ยวกับวีรบุรุษในท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อของคนในท้องถิ่น รวมทั้งตำนานชื่อสถานที่ในท้องถิ่นด้วย แม้ตำนานจะมีเนื้อหาที่แปลกพิสดารหรือเกินจริงไปบ้างแต่ก็ยังเชื่อว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง เป็นจริง หรือมีเค้าของความจริง มีตัวบุคคลจริง ๆ มีสถานที่กำหนดแน่นอน

ชาวลาวเรียกนิทานประเภทตำนานว่าพื้นสีบ คำว่าพื้นในภาษาลาวหมายถึงเรื่องเล่าที่เป็นจริงซึ่งแตกต่างจากนิทานหรือนิยายที่สมมุติขึ้น พื้นสีบเป็นเรื่องเล่าที่เกิดในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นเรื่องจริงเคยเกิดขึ้นในชุมชน มีบุคคลและสถานที่รองรับ...พื้นสีบประกอบด้วยปรากฏการณ์ทางสังคม คติความเชื่อ ความศรัทธาและความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่บันทึกหรือเล่า นักวิชาการเชื่อว่าพื้นสีบล้านช้างเกิดขึ้นในยุคสังคมประถมฐาน คือสังคมที่ไม่มีชนชั้น เมื่อเคลื่อนสู่สังคมศักดินาที่มีการแบ่งแยกชนชั้นเผ่าต่าง ๆ เริ่มมีสำนึกแบบชาตินิยมคือรักกลุ่มรักเผ่าพันธุ์ตน มีการสร้างศูนย์กลางการปกครอง ทำให้มีพื้นสีบเกี่ยวกับเมืองโบราณและมีวีรบุรุษผู้นำชุมชนหรือชนเผ่า[17]

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมตำนานได้ 16 เรื่อง ได้แก่

1. ทรพีชนพ่อ (ทำละพีชุนพ่อ)

---

[17] จารุวรรณ ธรรมวัตร, *วรรณกรรมท้องถิ่นกรณีอีสานล้านช้าง* (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซท, ม.ป.ป.), หน้า 73-74.

2. ท้าวเจือง (ทำอเจือๆ)

3. นางผาม้อง (นางผามัองๆ)

4. บั้งลำแตก (บั้งลำแตก)

5. บ้านปู่งดง (บ้านปู่งดิ๋ง)

6. ปลาเข็งคำ (ปาเข้งคำ)

7. พระยาสีโคดตะบอง (พะยาสีโถดตะบองๆ)

8. พื้นนางสิบสอง (พื้นบางสิบสองๆ)

9. ภูสามเส้า (พูสามเส้ำ)

10. ลาดกระต่าย (ลาดกะต่าย)

11. ลูกพะลู หลานพะลอง (ลูกพะลู หลานพะลองๆ)

12. วังคำน้อย (วังคำน้อย)

13. สายห้วยตาเหงา (สายห้วยตาเหงๆ)

14. เหมืองฟ้าผ่า (เหมืองฟ้าผ่าๆ)

15. อี่ตาพ่อลอง (อี่ตาพ่อลองๆ)

2.2.3 นิทานมหัศจรรย์ (fairy tale)

นิทานมหัศจรรย์แปลจากภาษาอังกฤษว่า fairy tale เมื่อใช้ชื่อตามรูปศัพท์ทำให้เข้าใจว่าเป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดานางฟ้าซึ่งที่จริงแล้วนิทานหลายเรื่องที่จัดว่าเป็น fairy tale ไม่มีเทวดานางฟ้า แต่น่าสังเกตว่านิทานประเภทนี้ทุกเรื่องมีเรื่องราวของความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ นิทานมหัศจรรย์มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ [18] คือ

1. เป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาคหรือหลายตอน

2. ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกของจินตนาการ ไม่บ่งสถานที่หรือเวลาแน่นอน

3. ตัวละครเอกของเรื่องต้องผจญภัยหรือชะตากรรม ได้รับความช่วยเหลือ อาจแต่งงานแล้วเปลี่ยนฐานะดีขึ้น

4. เกี่ยวข้องกับอมนุษย์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือสิ่งมหัศจรรย์เหลือวิสัยมนุษย์

---

[18] ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้าน. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8*, หน้า 62.

ชาวลาวเรียกนิทานประเภทนี้ว่านิทานอัศจรรย์ นักวิชาการลาวเชื่อว่านิทานมหัศจรรย์หรือที่เขาเรียกว่านิทานอัศจรรย์เกิดขึ้นในยุคที่สังคมเริ่มมีการแบ่งชนชั้นระหว่างคนรวยกับคนจน นิทานมหัศจรรย์จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือจำลองสภาพความเป็นจริงของสังคมโดยใช้โครงเรื่องสมมุติหลีกหนีความเป็นจริง นิทานมหัศจรรย์มักจะแสดงถึงความขัดแย้งภายในสังคมระหว่างชนชั้นศักดินากับชาวบ้าน ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ตัวละครในเรื่องมักจะแบ่งเป็น 2 ฝ่ายชัดเจนคือ ฝ่ายธรรมะ เป็นผู้ทุกข์ยาก ถูกขูดรีด เอารัดเอาเปรียบ แต่ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ กล้าหาญ และฝ่ายอธรรม เป็นพระยาหรือเสนาที่ร่ำรวยแต่มีจิตใจที่โหดร้ายโลภมาก เกียจคร้าน เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ในตอนท้ายตัวละครฝ่ายธรรมะจะเป็นฝ่ายชนะตัวละคร ฝ่ายอธรรมอยู่เสมอโดยได้รับความช่วยเหลือจากสิ่งมหัศจรรย์ที่ไม่มีจริง เช่น เทวดา ฤาษี สัตว์ หรือวัตถุที่ศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ[19]

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมนิทานมหัศจรรย์ได้ 54 เรื่อง ได้แก่

1. กับไฟวิเศษ (ກັບໄຟວິເສດ)
2. กำพร้าไข่ห่าน (ກຳພ້າໄຂ່ຫ່ານ)
3. กำพร้าเต็นต่อน (ກຳພ້າເຕັນຕ່ອນ)
4. กำพร้าป่าวตั่ว (ກຳພ້າປ່າວຕົ່ວ)
5. กำพร้าปลาหลด (ກຳພ້າປາຫລົດ)
6. กำพร้าผีน้อย (ກຳພ້າຜີນ້ອຍ)
7. กำพร้าพระยาเงือก (ກຳພ້າພະຍາເງືອກ)
8. กำพร้าและเศรษฐีขี้ถ่อย (ກຳພ້າແລະເສດຖີຂີ້ຖ່ອຍ)
9. กำพร้าหมากเขือ (ກຳພ້າໝາກເຂືອ)
10. กำพร้าและอีเห็น (ກຳພ້າແລະເຫງັນ)
11. เก้าอดเก้าเยื้อนจึงจะได้ท่อนคำ (ເກົ້າອົດເກົ້າເຍື້ອນຍັງຊິໄດ້ທ່ອນຄຳ)
12. จำปาสี่ต้น (ຈຳປາສີ່ຕົ້ນ)
13. ชายกำพร้ากับขวาน (ຊາຍກຳພ້າກັບຂວານ)
14. ชายหูเหี้ยน (ຊາຍຫູຫ້ຽນ)
15. ท้าวกาบลาง (ທ້າວກາບລາງ)
16. ท้าวกำพร้า (1) (ທ້າວກຳພ້າ)
17. ท้าวกำพร้าน้อย (ທ້າວກຳພ້ານ້ອຍ)
18. ท้าวก่ากาดำ (ທ້າວກ່າກາດຳ)

---

[19] เก็บความจาก บุ่นแถง ว่างดาลา และถิบอื่น ๆ. *ขับบะทะนิลาว*, หน้า 53–62.

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

19. ท้าวขี้หูดสามเปา (ท้าวอี้หูดสามเป๋า)
20. ท้าวช้างน้อย (ท้าวอ้างน้อย)
21. ท้าวเต่าคำ (ท้าวเต่าคำ)
22. ท้าวเต่าแดงคำ (ท้าวเต่าแดงคำ)
23. ท้าวน้อยลมแรง (ท้าวน้อยลมแรง)
24. ท้าวปลาไหลเผือก (ท้าวอยู่มด่อม)
25. ท้าวผักหมและนางแจ่นแก้ว (ท้าวผักหมและนางแจ่นแก้ว)
26. ท้าวแองรุ้ง (ท้าวแองรุ้ง)
27. ทุ่งมูน (ทุ่งมูน)
28. นางกำพร้า (นางกำพ้า)
29. นางไก่แก้ว (นางไก่แก้ว)
30. นางจิกผู้ทุกข์จน (นางจิกผู้ทุกจิน)
31. นางนกกระจอก (นางนกจอก)
32. นางเบ็ดไก่ (นางเบ็ดไก่)
33. นางแปดนางแล (นางนกหงส์ฟ้า) (นางแปดนางแล (นางนกหงส์ฟ้า))
34. บ่อน้ำ พิศดาร (บ่อน้ำพิดสะดาน)
35. ผีกองกอย (ผีก่องก่อย)
36. ผีขู้เก่า (ผีขู้เก่า)
37. พ่อหม้ายและลูกชายเจ็ดคน (พ่อหม้ายและลูกเจ็ดชาย)
38. พระยาขี้ตักมักได้ (พะยาขี้ตักมักได้)
39. พระยานกเป้า (พะยานกเป้า)
40. ภูบ่อ (ภูบ่อ)
41. แม่คำ (แม่คำ)
42. ไม้เท้าวิเศษ (ไม้ค้อนเท้าอิเสด)
43. ยอดน้ำวิเศษ (ยอดน้ำอิเสด)
44. ยุงกินเลือด (ยุงกินเลือด)
45. เรื่องท้าวกำพร้า (เลื่องท้าวกำพ้า)
46. ลูกหมอเหือก (ลูกหมอเหือก)
47. สองอ้ายน้อง (สองอ้ายน้อง)
48. สองอ้ายน้องตามหาแม่ (สองอ้ายน้องบ่าหาแม่)
49. สามัคคีฆ่าผียักวาย (สามักคีฆ้าผียักวาย)

50. เสียงปี่ของท้าวกำพอย (สยงปี่ฮองท้าวกาพอย)

51. หมากถั่วสองฝัก (หมากถั่วฮองฝัก)

52. หมู่เพื่อนและเงินทอง (หมู่เพื่อบและเงินคำ)

53. อยากมีหลายก็ไร้ อยากได้หลายก็ตาย (ยากมีหายกำไร้ ยากได้หายกำตาย)

54. อยากให้เขาฉิบหาย ตัวข้าวายวอด (ยากใฮ้เพิ่นจิบหาย โตฮ้าอายอด)

2.2.4 นิทานตลกขำขัน (jest)

นิทานตลกขำขันมักเป็นเรื่องสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องขนิดขบขันนี้อยู่ที่มีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่และกลโกง การแก้เผ็ดแก้ลำ การแสดงปฏิภาณไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ ตัวเอกของเรื่องบางทีก็ไม่ใช่คนฉลาดสามารถ แต่เป็นคนโง่เง่าอย่างที่สุด และทำเรื่องผิดปกติวิสัยที่มนุษย์มีสติปัญญาตามธรรมดาเขาทำกันได้[20] นิทานตลกขำขันทำให้คนได้ผ่อนคลายความเครียดและได้ระบายความคับข้องใจที่ไม่อาจทำได้ในชีวิตจริง

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมนิทานตลกขำขันได้ 34 เรื่อง ได้แก่

1. กั้งร่มเขียว (กั้งร่มฮยอ)
2. กางทอย (เขียงเหมี้ยง) (กางทอย (ฮยงหมี่ยง))
3. กำพร้าไก่ต่อ (กาพ้าไก่ต่)
4. กำพร้าฉลาด (กาพ้าสะหงาด)
5. ขี้คร้านเกิดเป็นดี (ขี้ลานเกิดเปันดี)
6. เขยหล้าปัญญาแหลม (เฮียหล้าปันยาแหลม)
7. คนโกหกและคนหลอกลวง (คนขี้ตือะกับคนหลอกลวง)
8. คนปากบอน (คนปากบอน)
9. คอยท่าแต่วาสนา (ลองถ้าแต่อาดสะหนา)
10. ข้อนใหญ่ไม่เท่างาวคม (บ่องหมานบ่สู้งาอคม)
11. เขียงน้อยหัวแหลม (ฮยงน้อยหัวแหลม)
12. ท้าวกำพร้า (2) (ท้าวกาพ้า)
13. ท้าวน้อยสังหารหมี (ท้าวน้อยหานหมี)

---

[20] กุหลาบ มัลลิกะมาศ, *คติชาวบ้าน* (กรุงเทพ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2509), หน้า 109.

14. ท้าวหงส์คำ (ท้าวหิงคำ)

15. ท้าวหมอนกิ่ว (ท้าวฆอบกี่อ)

16. ทำเหมือนเขาแต่ไม่ทำอย่างเขา (เธ็ดถิเพิ่นแต่บ่เธ็ดจั่งเพิ่น)

17. บักลังกับเสียงก้อง (บักลังกับสุงก้อง)

18. ปันเท่ากัน (ปันเท่ากับ)

19. เป็นเพราะหมอดู (เป้นย้อนฆ่ำ)

20. ไผขี้ถี่งูเหลือมรัด (ไผฮ้ถี่เงือมกั๊ว)

21. พ่อเฒ่าลาสองเขย (พ่อเถ้าลาสองเฮย)

22. พระยากับมหาดเล็ก (พะยากับมะหาดเล็ก)

23. พระยาเจ้าเมืองกับกำพร้า (พะยาเจ้าเมืองกับก่ำพ้า)

24. แม่ย่าชังลูกสะใภ้ (แม่ย่าฮังลูกไพ้)

25. ยาพ่อสีคนดีขนาด (ยาพ่อสีถิบดีละขนาด)

26. เรื่องปันแลน (เลื่องปันแลม)

27. ลูกสาวเศรษฐี (ลูกสาวเสดถี)

28. เลือกลูกเขย (เลือกลูกเฮย)

29. สาวดำ สาวด่อน (สาวดำ สาวด่อม)

30. สิบพ่อค้า ยี่สิบพ่อค้าก็มาไหว้พ่อนา (สิบพ่อล้า ยาวพ่อล้าก็มาไหว้พ่อๆ)

31. เสียงกลองหาง (สุงกองหาง)

32. เสียวสะหวาดยามเยาว์วัย (สุวสะหวาดยามเยิ้าไว)

33. เสี่ยวหลักกับเสี่ยวแหลม (สุ่วหลักกับสุ่วแหลม)

34. อี่ตาฟันครก (อี่ตาฟันคึก)

2.2.5 นิทานสัตว์ (animal tale)

นิทานสัตว์มีสัตว์เป็นตัวละครเอกในเรื่อง นิทานสัตว์บางเรื่องไม่ได้มีเพียงตัวละครที่เป็นสัตว์เท่านั้นแต่มีตัวละครมนุษย์หรือเทพด้วยแต่ก็จะมีสัตว์เป็นตัวละครสำคัญ "นิทานสัตว์ทั่วไปมักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง ความน่าสนใจของเรื่องอยู่ที่ความขบขันจากการหลอกลวง หรือการตกอยู่ในสถานการณ์ลำบากที่ไม่น่าเป็น

ไปได้ของสัตว์อันเนื่องมาจากความโง่ของมัน นิทานสัตว์ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสอนจริยธรรมหรือคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดว่าเป็นนิทานคติ (fable)" [21]

ในการเก็บข้อมูลรวบรวมนิทานสัตว์ได้ 21 เรื่อง ได้แก่

1. กระต่ายกับปลาค่อ (ภะต่ายภับปาค่อ)
2. กระต่ายตื่นมะตูม (ภะต่ายตื่นฒาภตูม)
3. กระต่ายน้อยและกา (ภะต่ายน้อยและกา)
4. กระต่ายไปหาพระยานาค (ภะต่ายไปหาพะยาบาภ)
5. ไก่และอีเห็น (ไภ่และเหงับ)
6. ได้เป็นอะไรก็ไม่เท่าหมา (ได้เป้นหยังก่บ่ห่ฒา)
7. ตั๊กแตนโมขี้โม้ (ตักแตบโมขี้โม้)
8. นกกระจาบใช้ปัญญา (นิภจายใช้ปันยา)
9. นกเจ่าได้ผัวแมว (นิภเจ่าได้ผัวแมว)
10. นายพรานกับจรเข้ (บายพานภับแข้)
11. ไม่ตายเพราะใช้ปัญญา (บ่ตายย้อนใช้ปันยา)
12. รหัสอย่าให้ถึงสอง (ละหัดย่าให้เถิงสอง)
13. ลิงและตั๊กแตนโม (ลิงและตักแตบโม)
14. ลิงและหอย (ลิงและหอย)
15. ศัตรู (สัดตู)
16. สามเสี่ยวสัตว์สามัคคี (สามสู่วสัดสามักคี)
17. เสือโคร่งกับคางคก (เสือโค่งภับคันคาภ)
18. เสือโคร่งและงูเห่าปลวก (เสือโค่งแลงูเห่าปวภ)
19. เสือและไก่ป่า (เสือและไภ่ป่า)
20. เสือกับหอย (เสือภับหอย)
21. หมาจิ้งจอกกับนกกระยาง (ฒาจอกภับนิภยาง)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าแม้ลาวจะเป็นประเทศที่มีปัญหาความยุ่งยากทางการเมืองมาเป็นระยะเวลานาน การพัฒนาประเทศโดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นไปอย่างยากลำบากและค่อนข้างช้า แต่ลาวก็ยังอุดมไปด้วยนิทานพื้นเมืองที่หล่อหลอมมาจากสภาพสังคมอันมี

[21] ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้าน. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8*, หน้า 67.

ลักษณะเฉพาะตัว ในบทต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของนิทานพื้นเมืองลาว ทั้ง 5 ประเภทโดยใช้ *ดัชนีนิทานพื้นเมืองลาว* ของ *สติธ ธอมป์สัน* เป็นแนวทาง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย